

УДК 37.035:37.091.2:37.018.4:37.043

DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2025.15.050-056

ТЕРЕПИЩИЙ Сергій Олександрович –

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5506-0914>
e-mail: s.o.terepyshchyi@npu.edu.ua

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ДЛЯ ДИЗАЙНУ «ЦЕНТРУ ПІДТРИМКИ ШКОЛИ» В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

ТЕРЕПИЩИЙ Сергій Олександрович. ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ДЛЯ ДИЗАЙНУ «ЦЕНТРУ ПІДТРИМКИ ШКОЛИ» В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

У статті здійснено аналіз європейських практик громадянської освіти у підготовці майбутніх учителів початкової школи з урахуванням міграційних викликів та потреб інтеграції дітей-біженців. На основі огляду сучасних наукових підходів і прикладів міжкультурної освіти розроблено концептуальну модель «Центру підтримки школи» як університетсько-шкільного осередку, що поєднує культурно чутливе вчителювання, демократичні практики в класі та цифрову громадянськість. Схема Центру відображає взаємозв'язок між підготовкою вчителя, організаційними інтервенціями та досягненням ключових результатів – безпеки, належності, участі та інтеграції учнів. Запропонована модель орієнтована на інтеграцію коротких модулів у навчальні плани підготовки вчителів, упровадження клініки вчителювання та супервізії у школах-партнерах, а також використання інструментів моніторингу й оцінювання освітнього клімату.

Ключові слова: громадянська освіта; підготовка вчителів початкової школи; культурно чутливе вчителювання; демократичні практики; цифрова громадянськість; інтеграція учнів-біженців; Центр підтримки школи.

TEREPYSHCHY Sergey Alexandrovich. CIVIC EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL TEACHER TRAINING: EUROPEAN PRACTICES FOR DESIGNING A «SCHOOL SUPPORT CENTER» IN THE CONDITIONS OF MIGRATION CHALLENGES

This article explores European practices of citizenship education in the preparation of future primary school teachers with particular attention to the challenges posed by migration and the integration of refugee children. Based on an analysis of recent research and case studies, the author proposes a conceptual model of a «School Support Center» as an institutional hub linking universities, schools, and local communities.

The model highlights three interconnected strands of teacher preparation: culturally responsive teaching, democratic classroom practices, and digital citizenship. Each strand is operationalized through modules that combine seminars, supervised micro-practices, and reflective assignments, thereby enabling student teachers to develop empathy, intercultural competence, and the ability to facilitate inclusive participation in multicultural classrooms.

The scheme illustrates how the integration of these strands leads to measurable outcomes such as safety, belonging, participation, and integration for children with migration backgrounds. The article emphasizes that the implementation of a School Support Center creates opportunities for both the professionalization of teacher education and the strengthening of school resilience in contexts of war and displacement. By embedding rights-based frameworks, trauma-sensitive practices, and digital competence into teacher training curricula, universities can prepare educators not only to deliver knowledge but also to act as facilitators of democratic culture and community cohesion.

The proposed model underscores the importance of cooperation between higher education institutions, schools, and local stakeholders, offering mechanisms for monitoring and evaluating progress through climate surveys, participation rubrics, and student portfolios. The practical value

of this research lies in its contribution to designing sustainable institutional frameworks that equip teachers with the competencies required to support displaced learners, foster democratic values, and promote social solidarity in conditions of crisis and migration.

Keywords: *civic education; primary school teacher training; culturally sensitive teaching; democratic practices; digital citizenship; integration of refugee students; School Support Center.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні міграційні процеси в Європі перетворюють початкову школу на простір інтенсивної міжкультурної взаємодії, де громадянська освіта має забезпечити не лише знання про демократичні інституції, а й щоденні практики включення, співучасті та відповідальності. У цих умовах підготовка майбутніх учителів початкової школи має виходити за межі предметоцентричних підходів і охоплювати розвиток компетентностей для роботи з різноманітними дитячими досвідами, зокрема вимушено переміщених, мігрантських і біженських спільнот. Ключовим викликом стає інтеграція правозахисного, культурно чутливого та демократично орієнтованого вимірів у навчальні плани педагогічної освіти, щоб забезпечити учителям здатність будувати безпечні, довірливі й солідарні стосунки з учнями та їхніми сім'ями. Таким чином, громадянська освіта перестає бути окремим «модулем» і постає інтегративним каркасом для формування професійної ідентичності майбутнього педагога.

У цьому контексті доцільним є проєктування університетського «Центру підтримки школи» як інституційного «моста» між підготовкою вчителя та потребами реальних шкільних середовищ у громадах, що переживають міграційний тиск. Такий Центр може об'єднувати науково-методичну, тренінгову, менторську та консультативну функції, підтримуючи школи у розбудові інклюзивних, безпечних і демократичних практик, а студентів – у набутті досвіду співпраці з мультикультурними класами. Концепція Центру спирається на поєднання правозахисної парадигми, культурної чутливості та цифрової громадянськості, націленої на участь і солідарність. Запропоноване дослідження узагальнює європейські практики, релевантні для такого дизайну, та пропонує рамку операціоналізації громадянської освіти в підготовці вчителів початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початковим аналітичним вузлом є соціально-інтегративний вимір шкільної освіти в умовах війни та масового переміщення, де стосунки у шкільній спільноті визначають успішність інтеграційних процесів. Дослідження показують, що довіра, взаємоповага та підтримка з боку школи

здатні трансформувати досвід вразливості на траєкторію спільнотворення та участі. У польсько-українському контексті саме якість шкільних зв'язків виявляється вирішальною для зниження стигми та посилення соціальної згуртованості. Комунікативна етика, педагогіка турботи та локальні партнерства школи з громадою стають інструментами «демократії повсякдення». Ці висновки задають емпіричне тло для громадянської освіти як практики буття разом у різноманітті [5, с. 63]; водночас філософські засади підтримки й адаптації в умовах війни підкреслюють нормативну рамку гідності, відповідальності та взаємності [12, с. 52].

Культурно чутлива підготовка вчителя потребує не лише методичних рішень, а й роботи з категоріями ідентичності та етнічності в освітньому дискурсі. Аналіз рамкування етнічності в початковій педагогічній освіті демонструє, що від репродукції стереотипів до визнання багатопланових ідентичностей веде довгий шлях через рефлексію власних упереджень, критичну інтеркультурну комунікацію та переосмислення навчальних планів. Важливо, що фокус зміщується від «індивідуальних дефіцитів» учня до системних бар'єрів і практик, які школа може змінювати. Для майбутніх учителів це означає засвоєння інструментів аналізу влади, мови, символічних меж і механізмів включення. Звідси випливає потреба інституційних середовищ, де формуються чутливість, рефлексивність і здатність до партнерства з батьками та громадами [1, с. 269].

Правозахисна рамка освітньої інклюзії мігрантських і біженських учнів формує нормативні орієнтири та практичні алгоритми для шкіл і програм підготовки вчителів. Модель, що поєднує індивідуальні потреби дитини з системними гарантіями доступу, участі та захисту від дискримінації, дозволяє переосмислити навчальні середовища як простори безпеки та належності. У такій перспективі громадянська освіта стає технологією втілення прав людини у повсякденній педагогічній взаємодії, а не лише змістовим блоком. Для університетських програм це означає інтеграцію правозахисних модулів, клінічних практик і міжсекторальних партнерств. Релевантні підходи демонструють, що права, безпека і належність – взаємопов'язані умови успіху освітньої траєкторії дитини [6, с. 1].

Польські й українські кейси після 2022 року вказують на те, що громадянська освіта у початковій школі ефективна тоді, коли вона «проживається» через шкільні відносини, спільні правила, проєктну діяльність і міжгромадську співпрацю. Педагогіка підтримки, орієнтована на травмочутливість і солідарність, дає змогу створювати мікроспільноти довіри та взаємної відповідальності. Це вимагає від учителів компетентностей фасилітації, медіації та комунікації з сім'ями, у тому числі з урахуванням культурних кодів та багатомовності. Для підготовки майбутніх педагогів це означає практикування «навчання через служіння» та супервізовані стажування у школах приймаючих громад. Окреслені траєкторії підсилюють емпіричні висновки про роль стосунків і філософсько-нормативні підвалини підтримки в умовах війни [5, с. 63; 12, с. 52].

Цифрова громадянськість стає критично важливою площиною демократичної освіти в початковій школі, адже дитяча участь і взаємодія дедалі частіше опосередковуються технологіями. Для вчителя це означає здатність поєднувати безпеку, етичність і критичність цифрових практик із розбудовою культури діалогу та поваги в онлайн-середовищах класу. Програми підготовки мають культивувати професійну цифрову компетентність, пов'язану з громадянською участю, розпізнаванням дезінформації та протидією мові ворожнечі. Такі модулі сприяють формуванню у молодших школярів навичок відповідальної комунікації, співтворення правил і взаємної підтримки. Європейські практики демонструють, що цифрова компетентність учителя може бути безпосереднім каналом виховання демократичної культури в класі [7, с. 526].

Феноменологічна перспектива дозволяє побачити, як соціальна креативність освітніх інституцій народжується з конкретних життєвих світів учасників – учнів, учителів, батьків – і як ці світи змінюються під тиском війни та міграції. Саме на рівні переживаного досвіду формується чутливість до Іншого, довіра та готовність до спільної дії. Громадянська освіта у такому підході – це практика «буття разом», що постійно переконструює сенси справедливості, взаємодопомоги та гідності. Для підготовки вчителя це означає включення рефлексивних практик, наративних методів, аналізу кейсів із шкільного життя. Такі підходи підсилюють аргументацію на користь інституцій, здатних підтримувати школу у момент кризи [11, с. 73].

Концептуалізація підтримки та адаптації в умовах війни підкреслює, що громадянська освіта в початковій школі повинна поєд-

нувати когнітивні, емоційні та практичні компоненти. Це включає навчання ненависьницькому спілкуванню, відновним практикам, учнівському самоврядуванню та моделюванню процедур прийняття рішень. Майбутні вчителі мають оволодівати інструментами діагностики потреб класу, фасилітації групових процесів і побудови партнерств з місцевими інституціями. Університетські курикулуми, що інтегрують ці компоненти, готують учителя до ролі посередника між дитиною, сім'єю та громадою. Філософська оптика допомагає утримувати єдність між цінностями демократії та щоденними шкільними практиками [12, с. 52].

Інституційний дизайн «Центру підтримки школи» може спиратися на три взаємопов'язані контури: правозахисний (гарантування безпеки й участі), культурно чутливий (визнання різноманіття і боротьба з упередженнями) та цифрово-громадянський (спільні правила відповідальної комунікації та критичної взаємодії). У межах такого Центру доцільно розгорнути клініку вчителювання (супервізовані практики), мікрокурикулум громадянської освіти для початкової школи та сервіс підтримки шкільних команд у розробленні політик і процедур. Партнерства з місцевими громадами і громадськими організаціями дозволять вкорінити моделі участі та відновних практик у повсякденні шкільного життя. Особлива увага має бути приділена механізмам роботи з травмою та підвищенню добробуту дітей і педагогів. Такий дизайн відповідає як емпіричним висновкам про роль стосунків, так і нормативно-ціннісним орієнтирам підтримки в освіті [5, с. 63; 6, с. 1].

Професійний розвиток майбутніх учителів має відбуватися у логіці «навчання-через-дію», коли студент занурюється у реальні шкільні контексти та рефлексує власні практики за підтримки наставника. Поєднання семінарів із прав людини, тренінгів з міжкультурної компетентності та цифрової громадянськості з польовими проєктами в школах створює умови для сталого засвоєння громадянсько-демократичних практик. Регулярна супервізія, інтервізійні групи й аналітика шкільних кейсів підсилюють здатність педагога до самооцінювання та корекції дій. Інструменти моніторингу та оцінювання (рубрики участі, карти безпеки, індикатори належності) допомагають вимірювати прогрес і коригувати інтервенції. Тому «Центр підтримки школи», концепцію якого ми розробляємо в межах наукової теми «Демократичні цінності в освітній практиці: виклики внутрішніх та зовнішніх міграцій

після 24 лютого 2022 року» (державний реєстраційний номер: 0124U001490), може стати ядром консолідації знань і практик, що забезпечують громадянську місію початкової освіти [7, с. 526; 11, с. 73].

Мета статті – сформувати концептуально-практичну модель університетського «Центру підтримки школи» для інтеграції громадянської освіти у підготовку вчителів початкової школи в умовах міграційних викликів на основі узагальнення європейських підходів, емпіричних кейсів та демократично-правозахисних рамок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першим кроком є операціоналізація трьох опорних вимірів – культурно чутливої педагогіки, демократичної участі та правозахисної інклюзії – у єдиний дизайн навчальних планів та клінічних практик майбутніх учителів. У межах цього дизайну «зв'язувально-орієнтована» (bonding-oriented) логіка взаємодії переводить громадянську освіту з рівня декларацій у практику щоденного співжиття класної спільноти, що критично важливо для дітей з досвідом вимушеного переміщення. Структура Центру передбачає «містки» між університетом і школою: супервізії, мікропрактики, міжсекторальні партнерства та спільні освітні проєкти. Така конфігурація покликана формувати чутливість до багатшарових ідентичностей і знижувати ризики стигматизації. Нормативним тлом виступають моделі культурної чутливості та рефлексивної роботи з етнічністю в педагогічній освіті [4, с. 1; 1, с. 269].

Другий крок – шар прав людини як «каркас безпеки й належності», що визначає процедури прийняття рішень у школі й на програмі підготовки вчителя. Правозахисна рамка дозволяє звести до купи політики захисту, механізми участі учнів і партнерства з батьками, утворюючи інституційні умови для відчуття належності та освітнього успіху. Досвід європейських шкіл і огляди щодо біженців підтверджують взаємопов'язаність безпеки, належності та результатів навчання [6, с. 1; 3, с. 1].

Третій крок – цифрова громадянськість як поле демократичних практик молодших школярів і професійної відповідальності вчителя. Центр інтегрує модулі професійної цифрової компетентності, спрямовані на етичну взаємодію, протидію дезінформації, культуру діалогу та відновні практики в онлайн-класах. Це поєднується з вправами копродуктування правил спільноти, учнівським самоврядуванням та фасилітацією конфліктів. Для студентів-педагогів така траєкторія означає рефлексію власної цифрової практики, інтервізійні групи й

портфоліо кейсів. Паралельно курикулум вводить глобально-демократичну оптику викладання, щоб утримувати зв'язок між локальними проблемами та ширшим громадянським горизонтом. У сукупності це створює «цифрові коридори» участі, у яких безпечна комунікація стає засобом громадянського навчання [7, с. 526; 8, с. 1].

Четвертий крок – впровадження перевірених методів навчання для демократії у початковій школі через інтервенційні дизайни (дискусії, рольові ігри, проєкти служіння громаді). Систематичні огляди окреслюють набір практик і умов класу, які підвищують громадянську компетентність, що Центр транслює в модулі «спостереження–практика–рефлексія» [10, с. 1; 9, с. 1].

П'ятий крок – контекстуалізація на матеріалі польсько-українських і середземноморських кейсів. Польський досвід після 2022 року засвідчує: якість шкільних стосунків і командна робота з громадою помітно знижують напругу та підсилюють інтеграцію, що має бути відтворено в мікрополітиках школи-партнера Центру. Філософські засади підтримки в умовах війни задають етичний горизонт гідності, відповідальності й солідарності, який конкретизується в процедурах класної участі та взаємодопомоги. Додатково уроки грецьких шкіл у роботі з учнями-біженцями підкреслюють значення голосу вчителя, локальних мереж підтримки та навчання в дії – елементи, що Центр інтегрує у власні тренінги [5, с. 63; 12, с. 52; 13, с. 1].

Шостий крок – курикулум і мікрокваліфікації для студентів. Пропонується три модулі: (А) «Культурно чутливе вчителювання» (рефлексія упереджень, співпраця з родинними, багатомовність), (В) «Демократія як практика класу» (процедури, участь, відновні підходи), (С) «Цифрова громадянськість у початковій школі» (етика, безпека, співтворення правил). Кожен модуль має цикли: семінар – мікропрактика у школі – супервізія – аналітичне есе. Для модулю А центральною є логіка формування «зв'язків» та емпатійної комунікації; для В – інструменти фасилітації й демократичні методики; для С – дидактика цифрової взаємодії. Вертикаль курикулуму підсилюється майстерками з роботи з етнічністю та ідентичністю, а також студіями глобально-демократичної освіти. Така архітектура віддзеркалює сучасні підходи та емпіричні інсайти про роль практик класу [4, с. 1; 2, с. 1; 1, с. 269; 9, с. 1].

Сьомий крок – моніторинг і оцінювання результатів на рівні студента, класу та школи-партнера. Центр застосовує індикатори

безпеки/належності (карти шкільного простору, опитувальники клімату), метрики участі (спостережні рубрики, журнали діяльності) та освітні результати (портфоліо мікропроектів). Для студентів запроваджуються рубрики громадянсько-демократичної компетентності з рефлексивними щоденниками та супервізійними звітами. На рівні школи – моніторинг впроваджених політик (антиупереджені, відновні, участь учнів) та аналіз травмотуваних процедур. На

перетині з міграційною тематикою враховуються маркери «успіху» для учнів-біженців: відчуття належності, стабільність відвідування, включеність у проекти. Дані агрегуються у відкриті звіти для громад, університету та органів місцевого самоврядування. Такі підходи узгоджуються з європейськими систематичними оглядами результативності інтервенцій і підкреслюють роль цифрової компетентності вчителя як каналу громадянської освіти [3, с. 1; 7, с. 526].

Рис. 1. Триадна модель підготовки вчителя початкової школи для громадянської освіти

Описана схема показує «Центр підтримки школи» як вузлову інституцію між університетом, школою та громадою, що організує три ключові напрями підготовки вчителя: культурно чутливе вчителювання, демократичні практики у класі та цифрову громадянськість. Стрілки вказують на логіку руху від концептуальних рамок – до конкретних дій і далі до вимірюваних результатів. У центрі – сервіс для школи та майданчик для навчання студентів через реальні кейси, де майбутні вчителі тренують емпатію, фасилітацію і роботу з багатомовними класами. Блок «Демократичні практики» переводить громадянську освіту з теорії у процедури класного самоврядування, відновні підходи та інструменти участі дітей. «Цифрова громадянськість» поєднує професійну цифрову компетентність з етикою онлайн-взаємодії, безпекою і культурою діалогу. Сукупно це формує середовище, де вчитель проектує правила спільноти разом з дітьми і батьками, а не «для них». Нижній блок «Результати» (безпека, належність, участь, інтеграція) підкреслює, що мета – не лише когнітивні знання, а й зміни у шкільному кліматі та траєкторіях включення кожної дитини.

Можливості для підготовки вчителів початкової школи в Україні полягають у вбудовуванні трьох напрямів у навчальні плани та практики: короткі модулі (ECTS) з

культурної чутливості, демократичних методик і цифрової громадянськості, обов'язкова «клініка вчителювання» в партнерських школах та супервізії. Студенти проходять цикл «семінар – мікропрактика – супервізія – рефлексивне есе», працюють з реальними кейсами (медіація конфлікту, побудова правил класу, комунікація з родинами, багатомовні завдання). Для цифрової компоненти запроваджуються портфоліо PDC, вправи з критичного мислення онлайн, протидії мові ворожнечі й дезінформації, а також моделювання «цифрових угод» класу. Демократичний блок передбачає проекти служіння громаді, класні ради, відновні кола та практики спільного прийняття рішень. Культурно чутливий блок включає інвентаризацію власних упереджень, роботу з батьками, залучення перекладачів/містків між культурами та базові підходи до багатомовності. Для сталості пропонуються мікрокваліфікації (мікросертифікати) і шкала оцінювання компетентностей, узгоджена з університетськими стандартами та вимогами шкільних партнерів.

Для розгортання моделі в Україні доцільно створити університетські осередки «Центру підтримки школи», що координують мережу шкіл-партнерів, проводять тренінги для вчителів-практиків і студентів, а також збирають дані моніторингу. Практичні кроки: меморандуми з ОМС і громадами, графік

війзних консультацій у школи, відкритий репозиторій мікрокурикулумів та інструментарію (рубрики участі, опитувальники клімату, шаблони «цифрових угод»). Щоб зменшити навантаження на школи, пропонується модель «train-the-trainer»: підготовка наставників у кожному районі/громаді, які супроводжують команди вчителів. Для контекстів з обмеженими ресурсами варто передбачити офлайн- і низькотехнологічні формати (паперові інструменти моніторингу, прості практики колективного управління класом). Фінансування можуть підтримати університетські грантові програми, місцеві бюджети й партнерства з громадськими організаціями; натомість прозорі звіти Центру підвищують довіру та забезпечують масштабування. Поступове впровадження (пілот у 3–5 школах, оцінювання, потім розширення) з мінімальним набором метрик допоможе швидко виявляти бар'єри й коригувати модель під реалії різних регіонів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Запропонована модель «Центру підтримки школи» поєднує культурно чутливе вчителювання, правозахисну інклюзію та цифрову громадянськість у цілісну інфраструктуру підготовки вчителя початкової школи. Вона переносить громадянську освіту з рівня контент-модуля на рівень організації спільного життя класу, підтриманого інституційно через супервізію, мікропрактики і партнерства зі школами. Така інтеграція створює умови для безпеки, належності та участі дітей з міграційним досвідом і формує у майбутніх педагогів компетентності фасилітації, медіації та рефлексивного лідерства.

Практична цінність моделі полягає у чіткій операціоналізації курикулуму (три модулі та цикли «семінар–практика–супервізія–есе»), вимірюваності результатів (індикатори безпеки/належності, рубрики, портфоліо) та контекстуалізації на базі європейських і регіональних кейсів. Подальші дослідження мають спрямовуватися на експериментальну перевірку ефективності окремих компонентів Центру в різних освітніх екосистемах і вироблення політик масштабування на рівні університетських програм та органів управління освітою.

Стаття презентує дослідження в межах наукової теми «Демократичні цінності в освітній практиці: виклики внутрішніх та зовнішніх міграцій після 24 лютого 2022 року» (державний реєстраційний номер: 0124U001490).

Перспективи подальших наукових досліджень убачаємо у подальшому дослідженні концептуально-практичної моделі

університетського «Центру підтримки школи» для інтеграції громадянської освіти у підготовку вчителів початкової школи в умовах міграційних викликів на основі узагальнення європейських підходів, емпіричних кейсів та демократично-правозахисних рамок.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Abdullahi A. K., Berne S., Juang L. P., Frisén A. Framing ethnicity in initial teacher education. *Identity*. 2024. Vol. 24(4). P. 269–287. DOI: 10.1080/15283488.2024.2366905.
2. Akin-Sabuncu S., McDevitt S. E., Lee C. C., Goodwin A. L. Reimagining teacher education for immigrant students in the context of global migration: Teacher educators' perspectives. *Teaching and Teacher Education*. 2024. Vol. 143. Article 104550. DOI: 10.1016/j.tate.2024.104550.
3. Aleghfeli Y. K., Sarrasin O., Walther A. Safety, belonging and success in education for refugees in Europe: A systematic review. *European Journal of Education*. 2025. Early View. DOI: 10.1111/ejed.12852.
4. De Groot I., Leijgraaf M., van Dalen A. Towards culturally responsive and bonding-oriented teacher education. *Teaching and Teacher Education*. 2023. Vol. 121. Article 103953. DOI: 10.1016/j.tate.2022.103953.
5. Federowicz Michał, Terepyshechy Serhii. Polska edukacja wobec wojny w Ukrainie. Znaczenie szkolnych relacji w procesach integracyjnych i we wzmacnianiu spójności społecznej. *Studia BAS*, 2024, Nr 3(79), pp. 63–89. URL: [https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/3BFD093F0AB4E1C5C1258BE20035C258/\\$file/Federowicz_z_Terepyshechy_final.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/3BFD093F0AB4E1C5C1258BE20035C258/$file/Federowicz_z_Terepyshechy_final.pdf)
6. Kakos M. Developing a holistic, rights-based model for the educational inclusion of migrant and refugee students. *Intercultural Education*. 2025. Vol. 36(2). P. 1–16. DOI: 10.1080/14675986.2024.2349473.
7. Örtengren A., Olofsson A. D. Pathways to professional digital competence to teach for digital citizenship: social science teacher education in flux. *Teachers and Teaching*. 2024. Vol. 30(4). P. 526–544. DOI: 10.1080/13540602.2024.2342860.
8. Smith B., Davies I., Peterson A. Preparing teachers for critical global and democratic practice: shifting inquiries into the teaching of democracy and global citizenship in teacher education. *Curriculum Perspectives*. 2024. DOI: 10.1007/s41297-024-00235-0.
9. Teegelbeckers J. Y., Nieuwelink H., Oostdam R. J. How to teach for democracy? Identifying the classroom practices used by expert teachers of democracy. *Teaching and Teacher Education*. 2025. Vol. 157. Article 104942. DOI: 10.1016/j.tate.2025.104942.
10. Teegelbeckers J. Y., Nieuwelink H., Oostdam R. J. School-based teaching for democracy: A systematic review of teaching methods in quantitative intervention studies. *Educational Research Review*. 2023. Vol. 39. Article 100511. DOI: 10.1016/j.edurev.2023.100511.

11. Terepyshchyi S. Phenomenological Revision of Social Creativity in Educational Institutions during the War in Ukraine after February 24, 2022. *Studia Warmińskie*, 2024, 61, pp. 73–88. URL: <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sw/article/view/10785>
12. Terepyshchyi S., Federowicz M. Philosophical aspects of education in the conditions of war: strategies of support and adaptation of displaced children in Ukraine and Poland. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*, 2024, 2(11), pp. 52–56. URL: <https://bulletinphilosophy-knu.kyiv.ua/index.php/journal/article/view/177>
13. Tsiaousi P., Chiou V. Teacher voices on teaching students with a refugee background in Greece. *International Journal of Educational Research*. 2024. Vol. 127. Article 102432. DOI: 10.1016/j.ijer.2024.102432.

REFERENCES

1. Abdullahi, A. K., Berne, S., Juang, L. P. & Frisén, A. (2024). *Vyznachennya etnichnoyi prynalozhnosti v pochatkoviy pedahohichniy osviti. Identychnist'*. [Framing ethnicity in initial teacher education].
2. Akin-Sabuncu, S., McDevitt, S. E., Lee, C. C. & Goodwin, A. L. (2024). *Pereosmyslennya pedahohichnoyi osvity dlya studentiv-immihrantiv u konteksti hlobal'noyi mihratsiyi: perspektyvy vykladachiv pedahohichnykh nauk*. [Reimagining teacher education for immigrant students in the context of global migration: Teacher educators' perspectives].
3. Aleghfeli, Y. K., Sarrasin, O. & Walther, A. (2025). *Bezpeka, prynalozhnist' ta uspih v osviti dlya bizhentsiv u Yevropi: systematychnyy ohlyad*. [Safety, belonging and success in education for refugees in Europe: A systematic review].
4. De Groot, I., Leijgraaf, M. & van Dalen, A. (2023). *Na shlyakh do kul'turno chutlyvoyi ta oriyentovanoj na zv'yazok pedahohichnoyi osvity*. [Towards culturally responsive and bonding-oriented teacher education].
5. Federowicz, M. & Terepyshchyi, S. (2024). *Polska edukacja wobec wojny w Ukrainie. Znaczenie szkolnych relacji w procesach integracyjnych i we wzmacnianiu spójności społecznej*. [Polish education in the face of the war in Ukraine: The role of school relations in integration processes and strengthening social cohesion].
6. Kakos, M. (2025). *Rozrobka tsilisnoyi, pravozakhysnoyi modeli dlya osvitn'oyi inklyuziyi uchniv-mihrantiv ta bizhentsiv*. [Developing a holistic, rights-based model for the educational inclusion of migrant and refugee students].
7. Örtengren, A. & Olofsson, A. D. (2024). *Shlyakh do profesynoyi tsyfrovoyi kompetentnosti dlya vykladannya tsyfrovoho hromadyanstva: osvita vchyteliv sotsial'nykh nauk u protsesi zmin*. [Pathways to professional digital competence to teach for digital citizenship: Social science teacher education in flux].
8. Smith, B., Davies, I. & Peterson, A. (2024). *Pidhotovka vchyteliv do krytychnoyi hlobal'noyi ta demokratychnoyi praktyky: zmishchennya pytan' do vykladannya demokratiyi ta hlobal'noho hromadyanstva v pedahohichniy osviti*. [Preparing teachers for critical global and democratic practice: Shifting inquiries into the teaching of democracy and global citizenship in teacher education].
9. Teegelbeckers, J. Y., Nieuwelink, H. & Oostdam, R. J. (2025). *Yak navchaty demokratiyi? Vyznachennya klasnykh praktyk, shcho vykorystovuyut'sya dosvidcheny vykladachamy demokratiyi*. [How to teach for democracy? Identifying the classroom practices used by expert teachers of democracy].
10. Teegelbeckers, J. Y., Nieuwelink, H. & Oostdam, R. J. (2023). *Shkil'ne navchannya dlya demokratiyi: Systematychnyy ohlyad metodiv navchannya v kil'kisnykh interventsnykh doslidzhennyakh*. [School-based teaching for democracy: A systematic review of teaching methods in quantitative intervention studies].
11. Terepyshchyi, S. (2024). *Fenomenolohichnyy perehlyad sotsial'noyi kreatyvnosti v osvithnikh zakladakh pid chas viyny v Ukrayini pislya 24 lyutoho 2022 roku*. [Phenomenological revision of social creativity in educational institutions during the war in Ukraine after February 24, 2022].
12. Terepyshchyi, S. & Federowicz, M. (2024). *Filosof's'ki aspekty osvity v umovakh viyny: stratehiyi pidtrymky ta adaptatsiyi ditey-pere-mishchenykh osib v Ukrayini ta Pol'shchi*. [Philosophical aspects of education in the conditions of war: Strategies of support and adaptation of displaced children in Ukraine and Poland].
13. Tsiaousi, P. & Chiou, V. (2024). *Dumky vchyteliv pro navchannya uchniv z bizhents'kym mynulym u Hretsii*. [Teacher voices on teaching students with a refugee background in Greece].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТЕРЕПИШЧИЙ Сергій Олександрович

– доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики, Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

Наукові інтереси: філософія освіти; громадянська освіта та демократичні практики у школі; підготовка вчителів початкової школи, культурно чутливе вчителювання, інтеркультурна освіта; освіта дітей з міграційним/біженським досвідом, шкільна інклюзія та підтримка.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TEREPYSHCHY Sergey Alexandrovich

– Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Social Philosophy, Philosophy of Education and Educational Policy, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University.

Circle of scientific interests: philosophy of education; civic education and democratic practices in school; primary school teacher training, culturally sensitive teaching, intercultural education; education of children with migration/refugee experience, school inclusion and support.

Стаття надійшла до редакції 21.07.2025 р.